

Kayseri’de Kistik Ekinokokkozisin Son Altı Yılda Durumu

Süleyman YAZAR

Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Parazitoloji Anabilim Dalı, Kayseri

ÖZET: *Echinococcus granulosus*’un larval formunun sebep olduğu kistik ekinokokkozis (KE) dünyanın özellikle koyun beslenen bölgelerinde büyük bir halk sağlığı problemidir. Çalışmamızda, Kayseri’de 1999-2004 yıllarında değişik hastane kayıtları ve İl Sağlık Müdürlüğü kayıtları retrospektif olarak gözden geçirilerek saptanan KE olguları incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre 330 (%47,2)’u erkek, 369 (%52,8)’u kadın olmak üzere toplam 699 KE olgusu saptanmıştır. Saptanan olguların toplam 9.246 gün hastanede yattığı belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kistik ekinokokkozis, Kayseri.

Cystic Echinococcosis in Kayseri during the Last Six Years

SUMMARY: Cystic echinococcosis (CE) caused by the larval form of *Echinococcus granulosus* is a major public health problem especially in sheep-raising regions of the world. In the present study, CE cases detected during 1994-1998 by various hospitals and health directorships were investigated retrospectively. Our results show that there were a total of 699 cases of CE including 330 (47.2%) males and 369 (52.8%) females. Finally, it was found that the 699 patients had been hospitalized for a total of 9.246 days.

Key words: Cystic echinococcosis, Kayseri

GİRİŞ

Kistik ekinokokkozis (KE), erişkini köpek ve kurt başta olmak üzere değişik karnivorların ince barsağında yerleşen *Echinococcus granulosus*’un larval (metastod) formunun neden olduğu bir hastalıktır. Erişkin paraziti barsaklarında bulunduran konakların dışkılarıyla atılan *E. granulosus* yumurtaları, doğal ara konak olan koyun, keçi, sığır gibi değişik türden hayvanlarda ve bu ara insanda da enfeksiyona sebep olmaktadır. Parazit başta karaciğer olmak üzere; akciğer, böbrek, dalak, beyin, kemik, kalp gibi hemen her organa yerleşebilmektedir (2).

KE en önemli helminto-zoonoz enfeksiyonlardan birisi olarak bilinmektedir ve gelişmekte olan ülkelerde önemli sağlık ve ekonomik öneme sahiptir. Hem hayvanlarda hem de insanlarda sağlığı tehdit eden ve önemli ekonomik kayıplara sebep olan bir hastalık olarak bilinmektedir (3, 10). Bir bölgedeki; tarıma dayalı bir geçim, düşük sosyoekonomik yapı, bölgenin iklimi, kontrolsüz ve hijyen kurallarından uzak

hayvan kesimi gibi etkenler KE görülme oranını artırmaktadır (3). Hastalığın ülkemizdeki yayılışı hakkında kesin bir istatistik bilgi verilmesinin zorluğu yanında; gerek hastane ve mezbahane kayıtları gerekse yapılmış bazı seroepidemiolojik çalışmalar ile az da olsa bazı veriler elde edilebilmektedir (1-5, 9, 11).

Bu çalışma ile; Kayseri’de 1999-2004 yılları arasında saptanan CE olguları temel alınarak, gerek önceki yıllara ait verilerle, gerekse diğer bölgelerdeki çalışmalardan elde edilen verilerle karşılaştırılarak günümüzdeki durumu hakkında bir bilgi edinilmesi amaçlanmıştır.

BULGULAR

Çalışmamızda, Kayseri’de 1999-2004 yılları arasında saptanan KE olgularının belirlenmesi için Kayseri’de bulunan bazı hastane kayıtları ile Kayseri İl Sağlık Müdürlüğü verileri retrospektif olarak gözden geçirilmiştir.

Kayseri’de söz konusu sürede toplam 699 KE olgusunun saptandığı, bunların 6 (%0,86)’sının öldüğü ve hastaların toplam 9.246 gün hastanede yattıkları belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Kayseri’de 1999-2004 Yıllarında Saptanan KE Olguları ve Hastanede Yatış Süreleri.

Yıl	Hastane	Taburcu olan		Ölen		Toplam	Hastanede Yatış Süresi (gün)		
		E	K	E	K		E	K	Toplam
1999	E.Ü. Gevher Nesibe Hastanesi	28	29	-	-	57	625	515	1140
	Kayseri Devlet Hastanesi	7	26	-	1	34	57	271	328
	Nuh Naci Yazgan Göğüs Hast. Hastanesi	1	1	-	-	2	11	14	25
	Özel Ömür Hastanesi	4	7	-	-	11	11	21	32
	Toplam	40	63	0	1	104	704	821	1525
2000	E.Ü. Gevher Nesibe Hastanesi	56	41	-	-	97	1063	765	1828
	Nuh Naci Yazgan Göğüs Hast. Hastanesi	-	1	-	-	1	-	9	9
	Kayseri Devlet Hastanesi	16	22	-	-	38	167	239	406
	Özel Ömür Hastanesi	1	-	-	-	1	4	-	4
	Özel Hayat Hastanesi	-	1	-	-	1	-	2	2
Toplam	73	65	0	0	138	1234	1015	2249	
2001	E.Ü. Gevher Nesibe Hastanesi	34	23	-	-	57	681	510	1191
	Nuh Naci Yazgan Göğüs Hast. Hastanesi	1	1	-	-	2	8	5	13
	Kayseri Devlet Hastanesi	7	23	-	-	30	72	301	373
	Toplam	42	47	0	0	89	761	816	1577
2002	E.Ü. Gevher Nesibe Hastanesi	30	21	1	-	52	312	305	617
	Nuh Naci Yazgan Göğüs Hast. Hastanesi	-	1	-	-	1	-	13	13
	Kayseri Devlet Hastanesi	16	29	-	-	35	92	271	363
	Toplam	46	51	1	0	98	404	589	993
2003	E.Ü. Gevher Nesibe Hastanesi	70	56	3	1	130	803	695	1498
	Nuh Naci Yazgan Göğüs Hast. Hastanesi	2	2	-	-	4	10	14	24
	Kayseri Devlet Hastanesi	11	19	-	-	30	121	155	276
	Toplam	83	77	3	1	164	934	864	1798
2004	E.Ü. Gevher Nesibe Hastanesi	21	35	-	-	56	273	463	736
	Nuh Naci Yazgan Göğüs Hast. Hastanesi	1	-	-	-	1	9	-	9
	Kayseri Devlet Hastanesi	15	22	-	-	37	125	141	266
	Kayseri SSK Hastanesi	5	7	-	-	12	52	41	93
	Toplam	42	64	0	0	106	459	645	1104
Genel Toplam	326	367	4	2	699	4.496	4.750	9.246	

Tablo 2. Yıllara Göre Kayseri ETF Nüfusu, Saptanan KE Olguları ve Nüfus Başına Düşen Olgu Sayıları

Yıl	Nüfus	KE’li Olgu	Olgu / Nüfus
1999	1.013.098	104	1/9.741
2000	1.038.363	138	1/7.524
2001	1.058.354	89	1/11.892
2002	1.066.196	98	1/10.880
2003	1.083.778	164	1/6.608
2004	1.099.575	106	1/10.373
Toplam	6.359.364	699	1/9.098 (\cong 11/100.000)

Olguların cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde; 330 (%47,2)’unun erkek, 369 (%52,8)’inin kadın olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Kayseri’nin merkez ve kazalarını kapsayan nüfusu, İl Sağlık Müdürlüğü’nün Ev halkı Tespit Fişi (ETF) sonuçlarından yararlanılarak belirlenmiş ve yıllara göre nüfus başına düşen olgu sayısı hesaplanmıştır (Tablo 2).

TARTIŞMA

Echinococcus granulosus’un larval formunun sebep olduğu kistik ekinokokkozis (KE) dünyanın özellikle koyun beslenen bölgelerinde büyük bir halk sağlığı problemidir. Ülkemizde ciddi eradikasyon programlarının henüz uygulanamamış olması, başıboş köpek sayısının hayli fazla olması, özellikle

kırsal kesimde kasaplık hayvan kesimlerinin kurallara uygun olarak yapılmaması, halkımızın hastalık konusunda eğitilmemiş olması ve daha bir çok faktörlere bağlı olarak KE problem olmaya devam etmektedir. KE’in ülkemizdeki prevalansı hakkında kesin rakamların verilebileceği güvenilir verilerin olmamasına karşın, çeşitli çalışmalarda, hastane kayıtları ve sero-epidemiolojik verilere dayanarak verilen sonuçlarla hastalığın ülkemizdeki durumu hakkında az da olsa bilgi sahibi olabilmekteyiz (9).

Merdivenci ve Aydınlioğlu (7); ülkemizde 1861-1922 yılları arasında 39, 1923-1972 yılları arasında ise 2.086 KE olgusunun operasyonla saptandığını ve ülkemizdeki KE görülme oranınının 100.000’de 0.87-6.6 gibi değişen değerlerde olduğunu bildirmişlerdir.

Sağlık Bakanlığı verilerine göre; 1975-1994 yılları arasında Türkiye’de operasyonla doğrulanmış 40.242 KE’li hastanın olduğu, bunların 39.333’ünün taburcu olduğu, 909’unun ise öldüğü belirlenmiştir. Bu verilere göre Türkiye’de KE’li hasta sayısı yaklaşık 2000/yıldır.

Türkiye’de 1970-1972 yıllarını kapsayan bir çalışmada, toplam 1.635 KE olgusu görüldüğü; İzmir ve civarında ise 1981-1984 yılları arasında hastane kayıtlarından 202 olgu saptandığı; aynı yıllar arasında bu bölgedeki sokak köpeklerinde *E.granulosus* yaygınlığının %5,5 olduğu, Türkiye’de ise değişik zamanlarda değişik araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda bu yaygınlığın %0,6 ile %22,7 arasında değiştiği bildirilmiştir (2, 8).

Yapılan sero-epidemiolojik çalışmalarda; Alkan ve Özcel(1), 1991 yılında Adana’da kırsal bölgede yaşayan 684 kişide 100.000’de 585 (4/684); Altıntaş ve ark. (3), İzmir ve civarında yaşayan 2.055 kişide %3,45; Çetinkaya ve ark. (5), Afyon’da 611 kişide %14,6; Yazar ve ark. (11), Kayseri’de 2.242 kişide ELISA ve IFAT ile %2,72, Western blot yöntemiyle ise %0,94 seropozitiflik saptamışlardır (3).

Kayseri’de 1993 yılında İkinci ve arkadaşları (6)’nın 50 köpek üzerinde otopsi ile yapmış oldukları bir çalışmada; 12 (%24) köpekte *E.granulosus* erişkinlerini saptamışlardır.

1994-1998 yıllarını kapsayan ve yine hastane kayıtları incelemeye yapılmış olduğumuz bir çalışmada; beş yıllık periyotta Kayseri’deki hastanelerden toplam 349 KE olgusunun bildirildiği, bu hastaların toplam 4.344 gün hastanede yattıkları ve ayrıca olgu sayısının nüfusa oranınının 1/14.364 ($\cong 7/100.000$) olduğu saptanmıştır (9). Bu çalışmada elde ettiğimiz sonuçlara göre; Kayseri’de 1999-2004 yılları arasında toplam 699 KE olgusu saptanmış olup, nüfusa oranınının 1/9.098 ($\cong 11/100.000$) olduğu görülmektedir (Tablo 2). Bu oran daha önceki çalışmamızdaki orandan [1/14.364 ($\cong 7/100.000$)] yüksek olduğu ve Merdivenci ve Aydınlioğlu (5)’nin vermiş oldukları 0.87-6.6/100.000 değerlerin de üzerinde olduğu görülmektedir. T.C. Sağlık Bakanlığı’nın verilerine göre; 1999-2002 yıllarında Türkiye’de toplam 16.022 KE olgusu saptanmış ve bunların 255 (%1,59)’i

ölmüştür. Önceki verilere göre ülkemizde KE görülme sayısı yaklaşık 2.000/yıl iken, yeni verilerde bu rakamın 4.000/yıl olduğu görülmektedir. Ülke nüfusu 70.000.000 kabul edilirse; KE görülme oranı $\cong 5.7/100.000$ olarak hesaplanabilir. Kayseri’de elde ettiğimiz veriler bununla karşılaştırıldığında, Türkiye ortalamasından yüksek olduğu (11/100.000; 5.7/100.000) görülmektedir.

Sonuç olarak; gün geçtikçe ölçülebilen sıklığı daha da artan KE ile ilgili radikal koruyucu önlemlerin alınması, hastalık hakkında halkın bilinçlendirilmesi ve eradikasyon programlarının mutlaka hayata geçirilmesi gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Teşekkür

Çalışmada kullanılan verilerin toplanmasında yardımcı olan personele teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Alkan MZ, Özcel MA, 1984. Kist hidatik'te sero-epidemiolojik araştırmalar. *T Parazitol Derg*, 18(3): 302-307.
2. Altıntaş N, 1985. Kist Hidatik ve iç organlar larva göçü hastalıklarında immunolojik tanı yöntemleri ve değerleri, (Doktora tezi), Ege Üniv Tıp Fak Parazitoloji Bilim Dalı, İzmir.
3. Altıntaş N, Yazar S, Yolasiğmaz A, Akısı Ç, Şakru N, Karacasu F, Güzelant A, 1999. A serum epidemiological study of cystic echinococcosis in İzmir and its surrounding area, Turkey. *Helminthologia*, 36(1):19-23.
4. Altıntaş N, 2003. Past to present: echinococcosis in Turkey. *Acta Trop*, 85(2):105-112.
5. Çetinkaya Z, Çiftçi İH, Demirel R, Altındiş M, Ayaz E 2005. A sero-epidemiologic study on cystic echinococcosis in Midwestern region of Turkey. *Saudi Med J*, 26(2): 350-351.
6. İkinci N, Özcan M, Şahin İ, Gödekmerdan A, Şen İ, 1993. Kayseri yöresi köpeklerinde *Echinococcus granulosus*'un (Batsch 1786) ve diğer parazitlerin yayılışı. II. *Echinococcus granulosus*'un (Batsch 1786) yaygınlığı, sağlık ve ekonomik önemi. *T Parazitol Derg*, 17(3-4): 83-87.
7. Merdivenci A, Aydınlioğlu K, 1982. Hidatidoz (Hidatik Kist Hastalığı). *İ.Ü Cerrahpaşa Tıp Fak Yayınları*, İstanbul, No: 2972/97.
8. Üner A, 1985. İzmir ve civarında köpeklerde *Echinococcus granulosus* üzerindeki araştırmalar. Doktora Tezi, Ege Üniv Tıp Fak, İzmir.
9. Yazar S, 2002. Kayseri’de Kistik Ekinokokkozis. *T Parazitol Derg*, 26(2):180-182.
10. Yazar S, Altıntaş N, 2003. Serodiagnosis of cystic echinococcosis in Turkey. *Helminthologia*, 40(1): 9-13.
11. Yazar S, Yaman O, Şahin İ, 2004 Kayseri ve çevresinde yaşayan insanlarda anti-*Echinococ* antikorlarının sero-epidemiolojik olarak araştırılması. 2. Ulusal Hidatidoloji Kongresi, 4-8 Eylül-2004, Bursa.